

PREDMET

KOPECKI protiv SLOVAČKE

(Predstavka br. 44912/98)

PRESUDA

Strazbur, 28. septembar 2004.

U predmetu Kopecki protiv Slovačke,

Evropski sud za ljudska prava, zasedajući u Velikom veću sastavljenom od sledećih sudija:

g. L. WILDHABER (WILDHABER), predsednik

g. C. L. ROZAKIS (ROZAKIS)

g. J.-P. KOSTA (COSTA)

g. G. RES (RESS)

ser Nikolas BRACA (NICOLAS BRATZA)

g. R. TIRMEZ (TIRMEZ)

gđa V. STRAŽNICKA (STRÁŽNICKÁ)

g. P. LORENCEN (LORENZEN)

g. V. BUTKEVIČ (BUTKEVYCH)

gđa N. VAJIĆ

gđa H. S. GREVE (GREVE)

gđa S. BOTUČAROVA (BOTOUCHAROVA)

g. V. ZAGREBELSKI (ZAGREBELSKY)

gđa E. ŠTAJNER (STEINER)

g. L. GARLICKI (GARLICKI)

g. J. BOREGO BOREGO (BORREGO BORREGO)

g. K. HADŽIJEV (HAJIYEV), sudije

ig.P.J.MAHONI(MAHONEY), sekretar Suda,

nakon većanja bez prisustva javnosti 7. aprila 2004. i 30. avgusta 2004.godine,

izriče sledeću presudu, usvojenu poslednjeg pomenutog datuma:

POSTUPAK

1. Predmet je proistekao iz predstavke (br. 44912/98) protiv Republike Slovačke koju je Evropskoj komisiji za ljudska prava (u daljem tekstu: "Komisija") u vezi s bivšim članom 25 Konvencije Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: Konvencija) podneo državljanin Slovačke, g Juraj Kopecki (Kopecky,u daljem tekstu: podnosilac predstavke) 25. avgusta 1998. godine.

2. Podnosioca predstavke, kome je bila odobrena pravna pomoć, u početku je zastupala gospođa R. Smičkova. On je kasnije za zastupnika pred Sudom postavio gospođu L. Krnčokovu, advokata iz Bratislave. Republiku Slovačku (u daljem tekstu: Država) zastupali su njeni pravni zastupnici, najpre g.P.Vršanski a onda i g. P. Kresak, od 1.aprila2003. godine.

3. Podnosilac predstavke je posebno tvrdio da je njegovo pravo na mirno uživanje imovine prekršeno odbijanjem njegovog zahteva za povraćaj imovine pokojnog oca.

4. Predstavka je prosleđena Sudu 1. novembra 1998. godine, kada je na snagu stupio Protokol br. 11 uz Konvenciju (čl. 5, st. 2 Protokola br. 11).

5. Predstavka je dodeljena Drugom odeljenju Suda (pravilo 52, st. 1 Poslovnika Suda). U tom odeljenju je obrazovano veće za razmatranje predmeta (čl. 27, st. 1 Konvencije) u skladu s pravilom 26, stav 1 Poslovnika Suda.

6. To veće je 1. februara 2001. godine predstavku proglasilo delimično prihvatljivom u sastavu sledećih sudija: g. A. B. Baka, predsednik veća, g. G. Bonelo, gđa V. Stražnicka, g. M. Fišbah, gđa M. Caca-Nikolovska, g. A. Kovler, g. E. Levic kao i g. E. Friberg, sekretar odeljenja.

7. Sud je 1. novembra 2001. godine izmenio sastav svojih odeljenja (pravila 25, st. 1 Poslovnika). Ovaj predmet je dodeljen novoosnovanom Četvrtom odeljenju (pravila 52, st. 1). U presudi izrečenoj 7. januara 2003. godine veće ovog Odeljenja u sastavu: ser Nikolas Braca, predsednik, g. M. Pelonpe, gđa E. Palm, gđa V. Stražnicka, g. M. Fišbah, g. J. Kasadeval, g. R. Maruste, sudije i g. M. O'Bojl, sekretar Odeljenja, našao je povredu člana 1 Protokola br. 1 (sa četiri glasa protiv tri). Izdvojena mišljenja sudija Brace, Pelonpe i gospođe Palm nalaze se u prilogu presude.

8. Država je 4. aprila 2003. godine podnela zahtev da se predmet uputi Velikom veću, u skladu sa članom 43 Konvencije i pravilom 73 Poslovnika Suda. Veliko veće je odobrilo ovaj zahtev 21. maja 2003. godine.

9. Sastav Velikog veća određen je u skladu sa članom 27, stavovi 2 i 3 Konvencije i pravilom 24 Poslovnika Suda.

10. Država je dala podnesak u vezi s pitanjem kršenja člana 1 Protokola br. 1.

11. Javna rasprava je održana u Sudu u Strazburu 7. aprila 2004. godine (pravilo 71).

Pred Sudom su se pojavili:

(a) za Državu

g. P. Kresak (P. Kresak),

zastupnik,

gđa M. Pecnikova (M. Pecnikova),

ko-zastupnik,

gđa K. Supekova (K. Supekova),

savetnik,

(b) za podnosioca predstavke

gđa L. Krnčokova (L. Krnčokova),

g. M. Valašik (M. ValašTjK),

advokat.

Sud je saslušao izlaganja g. Valašika i g. Kresaka kao i njihove odgovore na pitanja Suda. Sud je stranke ovlastio da odgovore na ova pitanja daju u pisanim podnescima.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI SLUČAJA

12. Otac podnosioca predstavke je 12. februara 1959. osuđen zbog držanja, protivno tadašnjim propisima, ukupno 131 zlatnika i 2.151 srebrnjaka numizmatičke vrednosti. Osuđen je na jednogodišnju zatvorsku kaznu, kao i na novčanu a zlatnici i srebrnjaci oduzeti.

13. U kontekstu sudske rehabilitacije na osnovu Zakona o sudskoj rehabilitaciji od 1990. godine, Vrhovni sud Republike Slovačke (Najvyššć sud) je 1. aprila 1992. godine ukinuo presudu od 12. februara 1959. i sve odluke u vezi s njom, i oslobodio pokojnog oca podnosioca predstavke.

14. Podnosilac predstavke je 30. septembra 1992. tražio povraćaj metalnog novca svoga oca u skladu s odredbama Zakona o vansudskoj rehabilitaciji od 1991. godine.

15. Okružni sud u Senici (Okresny sod) je 19. septembra 1995. godine prihvatio zahtev i odredio da Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP) vrati novac podnosiocu predstavke. Sud je iz relevantnih spisa ustanovio da je novac ocu podnosioca oduzet 21. novembra 1958. godine i prenet u Oblasnu upravu MUP u Bratislavi 12. decembra 1958. godine. Zlatnike i srebrnjake je pregledao veštak 19. decembra 1958. godine i oni su popisani u prostorijama Oblasne uprave u Bratislavi.

16. U relevantnom delu presude Okružnog suda navedeno je sledeće:

"Tačno je da je zakonom propisano da lice koje traži povraćaj pokretne imovine dužno da navede i pokaže gde se ta imovina nalazi. Međutim, u ovom slučaju nema sumnje da tužilac nema nikakve mogućnosti da pregleda prostorije ili sefove bivše Oblasne uprave Javne bezbednosti u Bratislavi budući da mu nije dozvoljeno da uđe u te prostorije. Insistiranjem da pokaže da se novac nalazi na poslednjem poznatom mestu, sud bi tužiocu nametnuo teret dokazivanja koji on praktično nikako ne bi mogao da ispuni. Nasuprot tome ... MUP niti je pokazao da je bivša Oblasna uprava Javne bezbednosti u Bratislavi predala novac drugom organu niti je predložio izvođenje takvih dokaza...

Sud je ustanovio da je u poslednjem trenutku (kada je bilo poznato mesto gde se nalazio) novac ... držan u prostorijama Oblasne uprave Javne bezbednosti u Bratislavi čiji je MUP naslednik, i nije pokazano da novac nije bio u tim prostorijama kada je Zakon o vansudskoj rehabilitaciji stupio na snagu, tj. 1. aprila 1991. godine"

17. Dana 1. decembra 1995. MUP se žalio na presudu. Njegov zastupnik je tvrdio da su sva relevantna dokumenta uništena i da je teret dokazivanja gde je novac deponovan na podnosiocu predstavke.

18. Oblasni sud u Bratislavi (Krajsky sod) je 29. januara 1997. godine je usvojio žalbu MUP, određivši, u skladu sa članovima 4 stav 1, 5 stav 1, i 20 stav 1 Zakona o vansudskoj rehabilitaciji od 1991. godine, da podnosilac predstavke nije uspeo da pokaže gde je novac bio deponovan kada je Zakon stupio na snagu 1. aprila 1991. godine.

19. Priznajući u svojoj presudi da su mogućnosti podnosioca predstavke da pronade očevu imovinu bile ograničene, Oblasni sud je po sopstvenoj inicijativi potražio dopunske dokaze. Sud je posebno primetio da je u skladu s relevantnom praksom oduzeta imovina trebalo prvo da bude predata javnom tužiocu a onda, nakon pravosnažnosti presude, odeljenju za finansije nadležnog lokalnog organa državne vlasti. Oblasni sud je stoga pregledao spise iz krivičnog predmeta oca podnosioca predstavke. Takođe je ustanovio da u arhivima Okružne kancelarije u Senici, MUP, Narodne banke Slovačke i Državnog oblasnog arhiva u Bratislavi nije bilo nikakve dokumentacije u vezi s oduzetim kovanim novcem. Oblasni sud je takođe saslušao svedoka koji je bio zaposlen u Okružnom odeljenju MUP u Mijavi 1958. godine, koji međutim nije znao ništa o slučaju. Sud nije smatrao za potrebno da sasluša dvoje drugih lica, od kojih je jedno bilo prisutno tokom inventarisanja novca i njegovog

preuzimanja od strane Oblasne uprave, budući da su ta lica otpuštena iz službe 1958. i 1960. godine. Njihove izjave dakle ne bi omogućile da se ustanove bitne činjenice ovog slučaja.

20. Vrhovni sud je 27. januara 1998. godine odbacio žalbu podnosioca predstavke i potvrdio stav Oblasnog suda da podnosilac predstavke nije uspeo da iznese dokaz da je tuženo Ministarstvo bilo u posedu kovanog novca kako je propisano članom 5, stav 1 Zakona o vansudskoj rehabilitaciji od 1991. godine.

21. Vrhovni sud je u svojoj presudi izneo sledeće:

"Tvrdnja da je dotična pokretna imovina preuzeta od strane radnika Oblasne uprave Javne bezbednosti u Bratislavi 12. decembra 1958. godine i da ju je 19. decembra 1958. godine ... na tom mestu pregledao veštak nije dovoljna. Od tada je prošlo dosta vremena, tokom koga je taj kovani novac mogao da bude otuđen, uništen ili izgubljen. Zakonodavac je, međutim, izričito uneo u član 5 (1) Zakona o vansudskoj rehabilitaciji obavezu pokazivanja mesta dotične pokretne imovine u trenutku stupanja toga zakona na snagu.

... iz logičnog i sistematskog tumačenja člana 5, stav 1 Zakona o vansudskoj rehabilitaciji sledi da žalba za povraćaj može da se tiče jedino konkretne imovine koju je preuzela država a nikako drugog predmeta iste vrste. Podložna povraćaju je dakle isključivo pokretna imovina koja može da se pojedinačno prepozna po posebnim osobinama što znači da ne može biti pomešana s drugim predmetima.."

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

A. Zakon o sudskoj rehabilitaciji od 1990. godine

22. Zakon br. 119/1990 o sudskoj rehabilitaciji (Zakon o sodnej rehabilitaciji) je stupio na snagu 1. jula 1990. godine. Njegove relevantne odredbe su sledeće:

Član 1

"Svrha ovog zakona je omogućavanje ukidanja kazni izrečenih u vezi s krivičnim delima za koja je takvo kažnjavanje nespojivo s načelima demokratskog društva koja poštuju politička prava i slobode garantovane Ustavom i međunarodnim pravnim instrumentima, ... obezbeđenje društvene rehabilitacije i odgovarajuća novčana naknada za lica koja su osuđena po ovom (osnovu).."

Član 23

"(...)

2. Uslovi primenjivanja odredaba ovog zakona na zahteve za naknadu štete u vezi s ukidanjem odluka o konfiskaciji ... kao i način davanja naknade štete i obim takvih zahteva propisaće se posebnim zakonom"

B. Zakon o vansudskoj rehabilitaciji od 1991. godine

23. Zakon br. 87/1991 o vansudskoj rehabilitaciji (Zakon o mimosodnych rehabilitaciach) stupio je na snagu 1. aprila 1991. godine. U uvodnom delu je navedeno da je usvojen u cilju ublažavanja posledica određenih kršenja imovinskih prava kao i drugih prava do kojih je došlo između 25. februara 1948. i 1. januara 1990. godine. Relevantne odredbe Zakona o vansudskoj rehabilitaciji glase:

I DEO – OPŠTA SVRHA

Član 1

"1. Ovaj zakon se odnosi na ublažavanje posledica određenih povreda ... koje su nastupile između 25. februara 1948. i 1. januara 1990. godine ... koje su nesaglasne s načelima demokratskog društva kojima se poštuju prava građana oličena u Povelji OUN, Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima i sledećim međunarodnim paktovima o građanskim, političkim, privrednim, društvenim i kulturnim pravima.

2. Ovaj zakon takođe određuje uslove podnošenja zahteva za naknadu štete u vezi s ukidanjem osuđujućih presuda kojima je oduzimana imovina ... kao i način davanja naknade štete i obim takvih zahteva"

II DEO-GRAĐANSKOI UPRAVNOPRAVO

Član 3

"1. Ovlašćena lica (tj. lica koja imaju pravo da podnose zahteve po ovom zakonu) su sva fizička lica čija je imovina prešla u državnu svojinu u okolnostima navedenim u članu 6 pod uslovom da su državljani Savezne Republike Češko-slovačke i da imaju prebivalište na njenoj teritoriji.

2. U slučajevima kada je lice čija je imovina prešla u državnu svojinu u okolnostima navedenim u članu 6 umrlo... sledeća fizička lica imaju pravo (da traže povraćaj) pod uslovom da su državljani Savezne Republike Češko-slovačke i da imaju prebivalište na njoj teritoriji...:

a) naslednici po oporuci ... koji su stekli celokupnu zaostavštinu;

(...)"

Član 4

"1. Lica koja su obavezna (da izvrše povraćaj imovine) su država ili pravna lica koja imaju u posedu oduzetu imovinu na dan kada ovaj zakon stupi na snagu...

2. Svako fizičko lice koje je (nezakonito) pribavilo imovinu od države takođe je dužno da izvrši povraćaj takve imovine.."

Član 5

"1. Lice koje je dužno (da izvrši povraćaj) dužno je da izvrši povraćaj imovine na osnovu pismenog zahteva pod uslovom da lice (koje polaže pravo na imovinu) dokaže da ima pravo da povraćaj te imovine i pokaže način na koji je ona oduzeta od strane države. U zahtevu za povraćaj pokretne imovine (dotično lice) je takođe obavezno da pokaže gde se ta imovina nalazi.."

Član 13

"1. Novčana naknada štete može biti dodeljena dotičnom licu jedino u vezi s nekretninama čiji se povraćaj ne može izvršiti...

2. U slučajevima u kojima je na osnovu sudske odluke koja je ukinuta po Zakonu o sudskoj rehabilitaciji iz 1990. godine (br. 119/1990)..., država stekla celokupnu imovinu građanina i kada se ta imovina nije sastojala od nekretnina, dotično lice ima pravo na naknadu štete u iznosu od 60.000 čehoslovačkih kruna.."

III DEO-KRIVIČNOPRAVO

Član 19

"1. Ovlašćena lica su lica koja su rehabilitovana u skladu sa Zakonom br. 119/1990 koja ispunjavaju uslove navedene u članu 3 (1) ili, ako su takva lica umrla ..., lica navedena u članu 3 (2) (Zakona o vansudskoj rehabilitaciji iz 1991. godine)"

Član 20

"1. Lica koja su dužna (da vrate konfiskovanu imovinu) su sva pravna lica navedena u članu 4 (1), sva fizička lica navedena u članu 4

(2) koja su stekla takvu imovinu od države a koju je država pribavila po osnovu sudske odluke, i nadležni centralni državni organ vlasti.

2. Lica koja su dužna da izvrše povraćaj konfiskovane imovine su dužna da to učine u skladu sa članom 5, ... Zakona; u slučajevima kada je nemoguće izvršiti povraćaj te imovine, lica na koje se odnosi pravo povraćaja imaju pravo na naknadu štete u skladu sa članom 13 (ovog) Zakona"

C. Relevantna domaća praksa

24. U presudi br. 1 C do 27/94 od 25. maja 1994. godine, Vrhovni sud je potvrdio zaključak nižih sudova da pokretnu imovinu koju nije moguće pojedinačno prepoznati nije moguće povratiti po Zakonu o vansudskoj rehabilitaciji od 1991. godine. U tom postupku su tužiocima tražili povraćaj zlatne poluge, nekoliko zlatnih novčića i novčanica koje su prenete državi 1950. godine. Relevantan deo presude Vrhovnog suda sadrži:

"... na osnovu logičkog i sistematskog tumačenja člana 5 (1) Zakona o vansudskoj rehabilitaciji, kako je izmenjen i dopunjen, i nakon poređenja te odredbe s drugim odredbama (toga zakona), Kasacioni sud je zaključio da je povraćaju podložna jedino pokretna svojina koja može da se pojedinačno prepozna po posebnim osobinama koje obezbeđuju da ne može da se pomeša s drugom imovinom... Stav podnosioca žalbe da se predmeti prepoznati po vrsti ali ne i pojedinačno takođe mogu da vrate nije ispravan jer je protivan prirodi i svrsi Zakona o vansudskoj rehabilitaciji, čiji je cilj ublažavanje određenih (to jest ne svih) kršenja imovinskih i drugih prava.."

PRAVO

NAVODNA POVREDA ČLANA 1 PROTOKOLA BR. 1

25. Podnosilac predstavke se žalio da je odbijanjem njegovog zahteva za naknadu štete sprečen da neometano uživa očevu imovinu. Pozvao se na navodnu povredu člana 1 Protokola br. 1 koja predviđa sledeće:

"Svako fizičko i pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine. Niko ne sme biti lišen svoje imovine, osim u javnom interesu i pod uslovima predviđenim zakonom i opštim načelima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne utiču na pravo države da primenjuje zakone koje smatra potrebnim da bi regulisala korišćenje imovine u skladu s opštim interesima ili da bi obezbedila naplatu poreza ili drugih dažbina i kazni"

A. Argumenti pred Sudom

1. Podnosilac predstavke

26. Podnosilac predstavke je tvrdio da je ispunio sve zakonske uslove u vezi s povraćajem očeve imovine. Što se tiče obaveze pokazivanja mesta gde se imovina nalazi propisane članom 5 (1) Zakona o vansudskoj rehabilitaciji od 1991. godine, podnosilac predstavke je pokazao dokumentaciju koja je ukazivala na to da je kovan novac oduzet od njegovog pokojnog oca i deponovan u prostorijama Oblasne uprave MUP 12. decembra 1958. godine.

27. U to vreme nisu postojali zakonski propisi kojima bi se MUP obavezivao da izvrši prenos kovanog novca drugom organu vlasti, i niti je pokazano niti tvrđeno da je MUP novac preneo drugom licu na zakonit način.

28. Argument da MUP više nije u posedu novca bila je puka tvrdnja. U odsustvu pouzdanih dokaza o tome kako je novac prenet iz prostorija MUP, ta tvrdnja nije mogla da pobije dokaze koje je podneo podnosilac predstavke. Prihvatiti argument da MUP više nije bio u posedu predmetnog kovanog novca ili tražiti od podnosioca predstavke da pokaže, kako je zaista i moglo da se dogodi, da je novac otuđen iz prostorija MUP na nezakonit način bi u tim okolnostima na njega nametnulo preteran teret, što je protivno njegovim pravima po članu 1 Protokola br. 1.

29. Podnosilac predstavke je naglasio da Zakon o vansudskoj rehabilitaciji od 1991. godine izričito ne propisuje da se on odnosi samo na pokretnu imovinu koja može

da se pojedinačno prepozna niti da, u slučajevima kada je dotična imovina prepoznata na zadovoljavajući način, nije moguć povraćaj pokretne imovine iste prirode. U vezi s tim je naveo da je veštak pregledao kovani novac 19. decembra 1958. godine i sačinio detaljan popis novca koji je bio dovoljan da se predmetna imovina prepozna.

30. Podnosilac predstavke je zaključio da je legitimno da očekuje da dobije delotvorno pravo uživanja tražene imovine. On je dakle imao "imovinu" u smislu člana 1 Protokola br. 1. Odbacivanjem njegovog zahteva je predstavljalo ometanje njegovih prava zajamčenih članom 1 Protokola br. 1 i nije ustanovilo pravičnu ravnotežu između javnog interesa i zaštite njegovih pojedinačnih prava.

2. Država

31. Država je navela da je svrha Zakona o vansudskoj rehabilitaciji od 1991. godine ublažavanje posledica određenih kršenja imovinskih prava nastalih između 25. februara 1948. i 1. januara 1990. godine. Taj period je okončan pre 18. marta 1992. godine, datuma stupanja na snagu Konvencije u bivšoj Saveznoj Republici Češko-slovačkoj, čija je Slovačka jedna od naslednica.

32. Što se tiče pokretne imovine, prema Zakonu o vansudskoj rehabilitaciji od 1991. godine ona je jedino mogla da se povrati in natura, pod uslovom da su ispunjeni uslovi propisani tim Zakonom. Mogućnost restitucije druge imovine iste vrste ili davanja naknade štete za pokretnu imovinu je isključena.

33. Zahtev podnosioca predstavke je odbačen jer on nije bio ispunio formalne uslove propisane Zakonom od 1991. godine. On nije pokazao gde se imovina oduzeta od njegovog pokojnog oca nalazila u trenutku kada je pomenuti Zakon stupio na snagu 1991. godine, kako je predviđeno članom 5, stav 1 tog zakona u vezi sa članom 4, stav 1. Ovaj nedostatak nije ispravljen uprkos činjenici da je apelacioni sud izveo dodatne dokaze u cilju nalaženja predmetnog novca. Tužena Država se nije mogla smatrati odgovornom po Konvenciji za bilo kakvo protivpravno prisvajanje novca koje je moglo da se dogodi pre stupanja na snagu Konvencije u Slovačkoj.

34. Budući da zahtev podnosioca nije ispunio zakonske uslove i budući da članom 1 Protokola br. 1 nije zajamčeno pravo sticanja imovine, za svrhu člana 1 Protokola br. 1 podnosilac predstavke nije imao nikakvu "imovinu". To znači da nije ni postojalo ometanje njegovih prava po toj odredbi. Država je smatrala nebitnim da je Okružni sud u Senici usvojio zahtev podnosioca u prvom stepenu budući da je presuda kasnije preinačena od strane viših sudova pre no što je postala pravosnažna.

B. Procena Suda

1. Rekapitulacija relevantnih načela

35. Sledeća relevantna načela ustanovljena su praksom institucija Konvencije prema članu 1 Protokolu br. 1:

(a) Lišavanje svojinskog ili drugog prava in rem u načelu je momentalno delo i ne proizvodi trajno stanje "lišavanja prava" (vidi predmet *Malhous v. Czech Republic* (dec.) (GC), br. 33071/96, ECHR 2000-XII, dodatne reference).

(b) Članom 1 Protokola br. 1 nije zajamčeno pravo sticanja imovine (vidi predmet *Van der Musele v. Belgium*, presuda od 23. novembra 1983, Serija Abr. 70, str. 23, st. 48, i predmet *Slivenko and Others v. Latvia* (dec.) (GC), br. 48321/99, st. 121, ECHR 2002-II).

(c) Podnosilac predstavke može da tvrdi da postoji povreda člana 1 Protokola br. 1 jedino u meri u kojoj se osporene odluke odnose na njegovu "imovinu" u smislu ove odredbe. Pojam "imovina" može da obuhvati ili "postojeću imovinu" ili aktivu, što obuhvata i potraživanja, u vezi s kojima podnosilac može da tvrdi da ima barem "legitimna očekivanja" da će steći delotvorno uživanje imovinskog prava. Međutim, nada da će se priznati imovinsko pravo koje do tada nije bilo moguće primeniti u praksi ne može se smatrati "imovinom" u smislu člana 1 Protokola br. 1, niti se može imovinom smatrati uslovno potraživanje koje istekne neispunjavanjem tog uslova (vidi predmet *Prince Hans-Adam II of Liechtenstein v. Germany* (GC), br. 42527/98, st. 82 i 83, ECHR 2001-VIII, i predmet *Gratzinger and Gratzingerova v. the Czech Republic* (dec.) (GC), br. 39794/98, st. 69, ECHR 2002-VII).

(d) Član 1 Protokola br. 1 ne može se tumačiti tako da državama ugovornicama nameće bilo kakvu opštu obavezu da vrate imovinu koja im je prenetu pre nego što su ratifikovale Konvenciju. Takođe, članom 1 Protokola br. 1 nije nametnuto bilo kakvo ograničenje na slobodu država ugovornica da određuju obim restitucije imovine i da biraju uslove pod kojima se saglase da vraćaju imovinska prava bivših vlasnika (vidi predmet *Jantner v. Slovakia*, br. 39050/97, st. 34, 4. marta 2003. godine).

Treba naglasiti da države ugovornice uživaju dosta fleksibilnosti u vezi s isključivanjem određenih kategorija bivših vlasnika iz dodeljivanja takvih prava. U slučajevima u kojima su određene kategorije vlasnika isključene na ovaj način, njihov restitucioni zahtevi ne mogu da predstavljaju osnov za "legitimno očekivanje" koje bi prizvalo zaštitu člana 1 Protokola br. 1 (vidi gore, između ostalog, predmet Gratzinger and Gratzingerova, st. 70-74).

S druge strane, jednom kada država ugovornica nakon ratifikovanja Konvencije, uključujući i Protokola br. 1, donese zakonske propise koji predviđaju punu ili delimičnu restituciju imovine konfiskovane od strane prethodnog režima, takvi propisi se mogu posmatrati tako da stvaraju novo imovinsko pravo zaštićeno članom 1 Protokola br. 1 za lica koja zadovolje uslove za sticanje prava. Isto može da važi i za planove povraćaja ili naknade štete predviđene propisima donetim pre ratifikacije, ukoliko su ti propisi ostali na snazi nakon što država ugovornica ratifikuje Protokol br. 1 (vidi predmet Broniowski v. Poland (GC), 31443/96, st. 125, ECHR 2004-V).

2. Primena relevantnih načela na ovaj slučaj

(a) Opšta razmatranja

36. Sud prvo uzima u obzir opšti kontekst u kome su usvojeni relevantni zakonski propisi. Poput nekoliko drugih zemalja koje su od kasnih osamdesetih prešle na demokratski sistem vlasti, pravna prethodnica Slovačke je usvojila niz zakona o rehabilitaciji i restituciji u cilju ispravljanja određenih nepravdi počinjenih tokom perioda komunističkog režima koje su bile nespojive s načelima demokratskog društva.

37. Jasno je da je donošenje zakona čiji je cilj bila rehabilitacija, povraćaj oduzete imovine i pružanje naknade štete za takvu imovinu podrazumevalo razmatranje mnogih pitanja moralne, pravne, političke i ekonomske prirode. U jednom drugom kontekstu Sud je zauzeo stav da vlasti zemalja ugovornica imaju široko polje slobodne procene prilikom razmatranja postojanja problema od javnog značaja koji zahtevaju preduzimanje mera i prilikom primene društvenih i ekonomskih mera (vidi predmet *The former King of Greece and Others v. Greece* (GC), br. 25701/94, st. 87, ECHR 2000-XII).

38. Sličan pristup je a fortiori relevantan u pogledu zakona o rehabilitaciji i restituciji usvojenih u pomenutom kontekstu, kao što je Zakon o vansudskoj

rehabilitaciji od 1991. godine. Sud posebno ponavlja da Konvencija ne nameće zemljama ugovornicama nikakvu određenu obavezu da pruže naknadu štete za nepravde učinjene pre nego što su ratifikovale Konvenciju. Slično tome, član 1 Protokola br. 1 se ne može tumačiti tako da ograničava slobodu zemalja ugovornica da odaberu uslove pod kojima se saglašavaju da vraćaju imovinu koja im je bila preneti pre nego što su ratifikovale Konvenciju (vidi gore st. 35).

39. Činjenica da je obim restitucije prema Zakonu o vansudskoj rehabilitaciji od 1991. godine ograničen i da za vraćanje imovine treba ispuniti niz uslova ne predstavlja dakle, kao takva, povredu prava podnosioca po članu 1 Protokola br. 1.

40. To ne znači da primena relevantnih zakonskih propisa od strane državnih organa u pojedinačnom slučaju ne može da pokrene pitanja u vezi sa članom 1 Protokola br. 1. Međutim, pre nego što razmotri da li je načinom na koji su relevantni propisi primenjeni na g. Kopeckog izvršeno ometanje njegovih prava zajamčenih članom 1 Protokola br. 1, Sud mora da odredi da li se njegov zahtev za restituciju svodi na "imovinu" u smislu te odredbe.

(b) Da li je bilo "postojeće imovine"

41. Podnosilac predstavke je zahtev za povraćaj zasnovao na odredbama Zakona o vansudskoj rehabilitaciji od 1991. godine. Nije se tvrdilo da je zakonsko pravo na imovinu koju je tražio pripadalo njemu bez sudske intervencije. Imovinski interes na koji se pozvao podnosilac ima dakle prirodu zahteva za naknadu štete, pa se ne može nazvati "postojećom imovinom" u smislu prakse ovog Suda. Ovo pred Sudom nije ni osporeno.

(c) Da li je podnosilac predstavke imao "aktivu"

42. Treba dakle odrediti da li je imovina koju je podnosilac predstavke tražio predstavljala "aktivu", tj. da li je ona bila dovoljno utemeljena da bi se na nju mogle primeniti garancije člana 1 Protokola br. 1. U ovom kontekstu može takođe da bude relevantno da li se za podnosioca pojavilo "legitimno očekivanje" da će steći stvarno uživanje kovanog novca u kontekstu postupka na koji se žalio (vidi gore st. 35).

43. U presudi veća je većina sudija videla razliku između statusa podnosioca predstavke i statusa drugih podnosilaca predstavki u slučajevima kada su od samog početka izuzeti od mogućnosti povraćaja imovine u meri u kojoj je bilo očigledno ili da nisu ispunili neophodne zahteve ili da njihove zahteve jasno nije pokrивao relevantan zakonski propis (vidi gore predmet Gratzinger i Gratzingerova). Stav većine je bio da je odluka Okružnog suda u Senici (vidi gore st. 15-16) ukazivala da bi podnosilac predstavke mogao da tvrdi, makar po osporivom osnovu da ispunjava relevantne uslove za povraćaj očeve imovine. Postojao je dakle "stvaran spor". Zahtev podnosioca predstavke dakle nije nepotkrepljen ili lišen bilo kakvog izgleda da uspe i podnosilac je imao "legitimno očekivanje" da će mu zahtev biti zadovoljen što je opravdalo da se on smatra imovinom u smislu člana 1 Protokola br. 1 (vidi gore st. 28-29 presude veća).

44. Nalaz većine članova veća da postoji "stvaran spor" bio je dakle odlučujući faktor da veće zaključi da podnosilac predstavke ima "legitimno očekivanje". Stoga je najpre neophodno ispitati sadržina ovog pojma prema praksi ovog Suda.

(i) POJAM "LEGITIMNOG OČEKIVANJA"

45. Pojam "legitimnog očekivanja" u kontekstu člana 1 Protokola br. 1 je po prvi put razvijen od strane Suda u predmetu Pine Valley Developments Ltd and Others v. Ireland (presuda od 29. novembra 1991. godine, Serija A br. 222, str. 23, st. 51). U tom predmetu Sud je odredio da je postojalo "legitimno očekivanje" od trenutka kada je izdata generalna urbanistička dozvola, na osnovu koje su podnosioci kupili zemlju radi gradnje objekata. Urbanistička dozvola, koju nadležni organ nije mogao da povuče, predstavljala je "sastavni deo imovine podnosioca predstavke".

46. U novijem slučaju, podnosilac predstavke je zakupio zemlju od lokalne vlasti na 22 godine uz plaćanje godišnje zemljišne zakupnine s opcijom da produži zakup nakon isteka roka i, u skladu s odredbama ugovora o zakupu, o svom trošku izgradio nekoliko objekata za lake industrijske namene koje je onda iznajmio drugim korisnicima. Sud je odredio da se moralo smatrati da je podnosilac predstavke imao bar "legitimno očekivanje" da će moći da primeni opciju produženja zakupa i da se to moralo smatrati, za svrhe člana 1 Protokola br. 1, "pripojenim imovinskim pravima koje je dobio ... po osnovu ugovora o zakupu" (vidi predmet Stretch v. the United Kingdom, br. 44277/98, st. 35, 24. juna 2003. godine).

47. U pomenutim slučajevima su dotična lica imala pravo da se oslone na činjenicu da pravni akt na osnovu koga su stekli finansijske obaveze neće biti retroaktivno poništen na njihovu štetu. U ovom redu slučajeva je "legitimno očekivanje" dakle zasnovano na razumno opravdanom oslanjanju na pravni akt koji ima valjanu pravnu osnovu i koji utiče na imovinska prava.

48. Drugi aspekt pojma "legitimnog očekivanja" prikazan je predmetom *Pressos Compania Naviera S. A. and Others v. Belgium* (presuda od 20. novembra 1995. godine, Serija Abr.332, str.21, st.31). Slučaj se ticao zahteva za naknadu štete u vezi s plovidbenim nesrećama navodno nastalim nehatom belgijskih pilota. U domaćem deliktnom pravu takvi zahtevi su nastajali čim dođe do nastanka štete. Ovaj Sud je zahteve za naknadu štete označio kao "aktivu" podložnu zaštiti od strane člana 1 Protokola br. 1, i napomenuo je da bi na osnovu niza odluka Kasacionog suda podnosioci predstavke mogli da tvrde da imaju "legitimno očekivanje" da će se njihovi zahtevi u vezi s dotičnim nesrećama procesuirati u skladu s opštim deliktним pravom.

Sud nije eksplicitno naveo da je "legitimno očekivanje" sastavni deo imovinskog prava ili da je pripojeno imovinskom pravu, kao što je učinio u predmetu *Pine Valley Developments Ltd and Others* i kao što je učinio u predmetu *Stretch* (vidi reference u st. 45-46). Međutim, podrazumevalo se da takvo očekivanje nije moglo doći ako ne postoji "aktiva" u smislu člana 1 Protokola br. 1, u ovom slučaju zahtev za naknadu štete po deliktnom pravu. "Legitimno očekivanje" identifikovano u predmetu *Presos kompania naviera S.A. and Others* nije samo po sebi bilo sastavni deo imovinskog interesa; ono se odnosilo na način na koji bi se sa zahtevom okvalifikovanim kao "aktiva" moglo da postupa u domaćem pravu a posebno na oslanjanje na činjenicu da bi sudska praksa domaćih sudova nastavila da se primenjuje u vezi sa štetom do koje je već bilo došlo.

49. Sud je u čitavom nizu predmeta odredio da podnosioci nisu imali "legitimno očekivanje" gde nije moglo da se kaže da su imali utuživ zahtev koji je bio dovoljno utemeljen. U predmetu protiv Češke Republike gde zahtev podnosioca za povraćaj imovine po Zakonu o vansudskoj rehabilitaciji od 1991. godine nije uspeo jer nisu bili ispunili jedan od ključnih zakonskih preduslova (državljanstvo tužene države), zahtev nije bio dovoljno utemeljen za svrhe člana 1 Protokola br. 1. Stav Suda je bio da postoji razlika između puke nade da će se ostvariti restitucija, koliko god je ta nada bila razumljiva, i "legitimnog očekivanja", koje mora da ima konkretniju prirodu od puke nade i koje mora da bude zasnovano na zakonskoj odredbi ili pravnom aktu kao što je odluka suda (vidi gore predmet *Gratzinger and Gratzingerova*, st. 73).

50. Slično tome, ne može se reći da se javlja legitimno očekivanje u slučajevima kada postoji spor o tumačenju i primeni domaćeg prava a podneske podnosioca kasnije (odbace ili odbiju) domaći sudovi. U predmetu Jantner (st. 29-33) je restiticioni zahtev podnosioca predstavke odbačen jer su domaći sudovi našli da on nije imao stalni boravak u Slovačkoj u smislu relevantnog prava i prakse. Ovaj nalaz je podnosilac osporio i naveo da smatra da je ispunio sve zakonske uslove za ostvarenje zahteva za povraćaj imovine. Stav Suda je bio da po relevantnom pravu kako ga tumače i primenjuju domaće vlasti podnosilac predstavke nije imao ni pravo niti zahtev koji se svodio na "legitimno očekivanje" u smislu prakse Suda da ostvari povraćaj imovine koju je tražio.

51. U predmetima Gratzinger and Gratzingerova i Jantner, koji su se odnosili na zahteve za povraćaj imovine, može se smatrati da su se oni ticali ne toliko "legitimnog očekivanja" prema načelima definisanim u predmetu Pine Valley Developments Ltd and Others (vidi gore st. 45-47), već toga da li su podnosioci imali zahtev za naknadu štete koji se svodio na "aktivu" kako je definisano predmetom Pressos Compania Naviera S. A. and Others (vidi gore st. 48). Za dva pomenuta predmeta se ne bi moglo reći da su podnosioci imali imovinska prava na koji je izvršen negativan uticaj njihovim oslanjanjem na pravni akt. Štaviše, budući da nisu bili ispunili određeni zakonski uslov za povraćaj imovine, za razliku od predmeta Pressos Compania Naviera S. A. and Others, nije postojao dovoljno utvrđen imovinski interes na koji bi moglo da se veže "legitimno očekivanje".

52. U svetlu svega što je rečeno može da se zaključi da praksa Suda ne prihvata postojanje "stvarnog spora" ili "dokazivog zahteva" kao kriterijuma za određivanje da li postoji "legitimno očekivanje" zaštićeno članom 1 Protokola br. 1. Sud dakle nije spreman da prati rezonovanje većine u veću po ovom pitanju. Naprotiv, Sud zauzima stav da u slučajevima kada je imovinski interes u obliku zahteva za naknadu štete isti može da se smatra "aktivom" samo tamo gde ima dovoljan osnov u domaćem pravu, na primer u slučajevima kada postoji ustanovljena potvrđujuća domaća sudska praksa.

(ii) STAV U OVOM SLUČAJU

53. U ovom slučaju nijedan imovinski interes podnosioca predstavke nije oštećen kao posledica njegovog oslanjanja na određeni pravni akt. Ne može se dakle reći da je podnosilac imao "legitimno očekivanje" kako je ono definisano predmetom Pine

Valley Developments Ltd and Others. U svetlu gornje analize sudske prakse, Sud još mora da razmotri da li je ipak postojao dovoljan pravni osnov koji bi podržavao zahtev podnosioca predstavke da bi opravdao da se isti smatra "aktivom" u smislu predmeta Pressos Compania Naviera S. A. and Others.

54. Sledstveno tome, ključno pitanje za Sud je da li je postojao dovoljan osnov u domaćem pravu, kako su ga tumačili domaći sudovi, da se zahtev podnosioca okvalifikuje kao "aktiva" za svrhe člana 1 Protokola br. 1. U tom smislu, jedino sporno pitanje da li bi se za podnosioca predstavke moglo da kaže da je zadovoljio uslov da pokaže "gde je imovina (bila)" kako je propisano članom 5, stav 1 Zakona o vansudskoj rehabilitaciji od 1991. godine. Podnosilac predstavke je smatrao da je suprotno zaključku Oblasnog suda u Bratislavi i Vrhovnog suda ispunio taj uslov pokazujući gde i kada je imovina bila prenetu državi budući da nadležni organ nije bio u stanju da objasni šta se posle toga bilo dogodilo s kovanim novcem.

55. Oblasni sud u Bratislavi i Vrhovni sud su u svojim odlukama izneli stav da član 5, stav 1 Zakona o vansudskoj rehabilitaciji od 1991. godine obuhvata obavezu da se pokaže gde se dotična pokretna imovina nalazila 1. aprila 1991. godine, kada je Zakon stupio na snagu. Vrhovni sud je nadalje zaključio da je zahtev za povraćaj pokretne imovine po članu 5, stav 1 Zakona o vansudskoj rehabilitaciji mogao da se odnosi samo na tu istu imovinu koja je preuzeta od strane države a ne na druge predmete iste vrste. Ta odluka je bila u skladu s ranijom odlukom toga suda u vezi sa sličnim zahtevom (vidi gore st. 24). I Oblasni sud i Vrhovni sud su izneli stav da dokazni materijal koji je podneo podnosilac predstavke i dodatni dokazi izvedeni od strane Oblasnog suda nisu predstavljali dovoljan dokaz da je 1991. godine MUP još uvek bio u posedu kovanog novca koji je bio oduzet od njegovog pokojnog oca 1958. godine.

56. Uzimajući u obzir podatke koji su pred njim i činjenicu da su mu ograničena ovlašćenja da se bavi navodnim činjeničnim greškama ili zakonskim propustima koje su počinili domaći sudovi, u čijoj su nadležnosti tumačenje i primena domaćeg prava (vidi predmet *García Ruiz v. Spain (GC)*, br. 30544/96, st. 28, ECHR 1999-I, i predmet *Kopp v. Switzerland*, presuda od 25. marta 1998. godine, Reports of Judgments and Decisions 1998-II, str. 540, st. 59), Sud smatra da način na koji su Oblasni sud u Bratislavi i Vrhovni sud odlučivali o zahtevu podnosioca nije arbitran. Ne postoji, dakle, nikakav osnov po kome bi Sud mogao da dođe do drugačijeg zaključka o tome da li je podnosilac predstavke ispunio uslove u pitanju.

57. Sud prihvata da, u svetlu formulacije relevantnih odredaba Zakona o vansudskoj rehabilitaciji od 1991. godine i posebnih okolnosti ovog slučaja, podnosilac predstavke možda nije znao sasvim sigurno da li ispunjava pomenute uslove za ostvaranje povraćaja imovine. U tom smislu bi se moglo reći da je on bio u drugačijoj poziciji od podnosioca u predmetu Gratzinger and Gratzingerova čiji su zahtevi očigledno bili izvan relevantnog prava utoliko što nisu bili državljani tužene države.

58. Međutim, ova razlika nije od ključnog značaja za odlučivanje o ovom pitanju. Sud naročito primećuje da je od samog početka zahtev za povraćaj imovine podnosioca predstavke imao uslovnu prirodu i da je o pitanju da li je on ili nije ispunio zakonske uslove trebalo da se odlučuje u sudskim postupcima koji su sledili; sudovi su na kraju zaključili da on nije bio ispunio uslove. Sud se dakle nije uverio da se može reći da je prilikom podnošenja zahteva za restituciju isti mogao da bude dovoljno utemeljen da se mogao okvalifikovati kao "aktiva" koja povlači zaštitu člana 1 Protokola br. 1.

59. Tačno je da je Oblasni sud u Senici kao prvostepeni sud odredio da je podnosiocu predstavke gotovo nemoguće da ispuni uslove u pogledu tačne lokacije imovine i naložio da mu se novac vrati. Prvostepenu presudu su kasnije preinačila, u kontekstu istog postupka i pre pravosnažnosti, dva viša suda. To znači da presuda Oblasnog suda u Senici podnosiocu predstavke nije dala utuživo pravo da mu se oduzeti novac vrati (vidi, mutatis mutandis, predmet Stran Greek Refineries and Stratis Andreadis v. Greece, presuda od 9. decembra 1994. godine, Serija A br. 301-B, str. 84, st. 59). Ta presuda dakle nije bila dovoljna da stvori imovinski interes koji se svodio na "aktivu".

60. U tim okolnostima Sud nalazi da u kontekstu zahteva za povraćaj imovine, podnosilac predstavke nije imao "imovinu" u smislu prve rečenice člana 1 Protokola br. 1. Garancije te odredbe dakle nisu primenljive na ovaj slučaj.

61. Sledi da nije postojala povreda člana 1 Protokola br. 1.

IZ OVIH RAZLOGA SUD

Smatra, s trinaest glasova za i četiri glasa protiv, da nije postojala povreda člana 1 Protokola br. 1.

Sačinjeno na engleskom i francuskom jeziku i objavljeno na javnoj raspravi u Sudu u Strazburu dana 28. septembra 2004. godine.

Pol
Lucijus Vildhaber

Mahoni

Sekretar
Predsednik

Suda

U skladu sa članom 45, stav 2 Konvencije i pravilom 74, stav 2 Poslovnika Suda, uz ovu presudu pripojena su sledeća izdvojena mišljenja:

(a) izdvojeno mišljenje g. Resa, gđe Štajner i g. Borega Borega;

(b) izdvojeno mišljenje gđe Stražnicke.

L. W.

P. J. M.

IZDVOJENO MIŠLJENJE SUDIJE RESA KOME SE PRIDRUŽUJU SUDIJE ŠTAJNER I BOREGA

1. Kada je 1. aprila 1992. godine u kontekstu sudske rehabilitacije Vrhovni sud Republike Slovačke poništio presudu od 12. februara 1959. godine i sve posledične odluke i oslobodio pokojnog oca podnosioca predstavke od optužbe, poništena je i konfiskacija kovanog novca. Pravni status quo ante je obnovljen a podnosilac predstavke je ponovo postao vlasnik novca kao naslednik oca. Član 23 Zakona o sudskoj rehabilitaciji od 1990. godine je predvideo uslove pod kojima se zakon primenjivao na zahteve koji bi proizilazili iz poništenih odluka o konfiskaciji, i to tako da se način naknade štete i obim takvih zahteva odrede posebnim zakonom, a takav zakon bi kao minimum morao da predvidi postojanje imovine kao posledice

poništenja odluka o konfiskaciji. Član 23 se ne može tumačiti tako da daje određene ruke za bilo kakve uslove u takvom posebnom zakonu. Ovo ograničenje ima neposrednu posledicu na tumačenje Zakona o vansudskoj rehabilitaciji od 1991. godine. Budući da su tim zakonom određeni uslovi za podnošenje zahteva koji proizilaze iz poništenih presuda o konfiskaciji imovine, kao i način naknade štete i obim takvih zahteva, mora da se pretpostavi da se smatralo da on u najvećoj mogućoj meri poštuje postojanje te imovine. Ovakvo tumačenje vodi zaključku da je po zakonu od 1991. godine zajedno sa zakonom od 1990. godine za podnosioca predstavke postojalo legitimno očekivanje da ne samo da je u teoriji mogao da zahteva vraćanje novca već i da je u praksi mogao da dobije pomoć državnih vlasti u vezi s tim.

2. Istina je da je država koja odluči da vrati imovinu oduzetu tokom perioda komunističke vlasti slobodna da određuje uslove restitucije. Konvencija ne obavezuje države da vraćaju imovinu koja je oduzeta pre nego što je Konvencija stupila na snagu. Kada država odluči da se vrši povraćaj imovine ona može da odredi uslove vraćanja imovine. Ipak, ukoliko je neko lice već steklo legitimno očekivanje u vezi s vraćanjem imovine, država nema potpunu slobodu u pogledu tih uslova; ona tada mora da se drži osnovnih uslova srazmernosti (ravnoteže između privatnog i javnog interesa) sadržanih u članu 1 Protokola br. 1.

U ovom slučaju je država stvorila legitimno očekivanje da će imovina biti vraćena nakon poništenja odluke o konfiskaciji. Pravila o načinu naknade štete i obimu zahteva moraju da se tumače tako da ne bi trebalo da ometaju naknadu štete i restituciju više nego što je neophodno. Niko ne može da uverljivo tvrdi da je Zakonom od 1991. godine povraćaj imovine omogućen samo u izuzetnim slučajevima. Ovo je pretpostavka koja ne poštuje sam pojam rehabilitacije. Moj argument nije da Zakon o vansudskoj rehabilitaciji od 1991. godine ne poštuje ovaj koncept rehabilitacije već da tumačenja sudova nisu u potpunosti uzela u obzir posledice činjenice da je poništenje konfiskacije već stvorilo imovinsko pravo. Poništenje je pravni akt koji u svakom pogledu ispunjava uslov koji je odredio Sud za priznavanje postojanja legitimnog očekivanja.

3. Ako sledimo ovo tumačenje dveju pravnih akata (za period nakon ratifikacije Konvencije 18. marta 1992. godine), član 5, koji je relevantan za restituciju konfiskovanih dobara, mora da se posmatra u svetlu načela srazmernosti koje unutar ravnoteže između javnog i privatnog interesa obuhvata i elemente jednakosti stranaka u postupku. Pravilo o teretu dokazivanja koje ne uzima u obzir činjenicu da je podnosiocu zahteva de facto nemoguće da pokaže gde se imovina nalazi jer nema mogućnosti da pregleda prostorije ili sefove bivše oblasne uprave

Javne bezbednosti u Bratislavi jedva da može da istrpi probu proceduralne pravičnosti koja je u tom pogledu takođe nerazdvojiva od člana 1 Protokola br. 1.

Ako priznamo da je postojalo legitimno očekivanje, tada predmet postaje veoma sličan predmetu Grčkih manastira (vidi predmet *The Holy Monasteries v. Greece*, presuda od 9. decembra 1994. godine, Serija A br. 301-A), kada je Sud zauzeo stav da nametanje znatnog tereta dokazivanja podnosiocima predstavke nije bilo srazmerno i nije očuvalo pravičnu ravnotežu između raznih interesa kako predviđa član 1 Protokola br. 1. Stvaranje prezumpcije državnog vlasništva pomerilo je teret dokazivanja na manastire na takav način da se "prenese puno vlasništvo državi" (str. 32-33, st. 58 i 61). Ova situacija je slična situaciji u našem predmetu gde bi nemogućnost podnosioca predstavke da naznači gde se nalaze dobra dovela do de facto gubitka imovine.

4. Moj zaključak je da jeste postojao stvaran spor zbog toga što je prema presudi Vrhovnog suda od 1992. godine konfiskacija poništena a imovinska prava vraćena, čak i pod uslovima Zakona od 1991. godine. Poništenje je imalo pravno dejstvo pa je dakle postojalo legitimno očekivanje za podnosioca predstavke da će imati pravičnu priliku da dobije svoj kovani novac.

Pravila o teretu dokazivanja moraju da se tumače u svetlu zahteva srazmernosti koji su nerazdvojivi od člana 1 Protokola br. 1 tako da ne čine ex ante nemogućim da lice ostvari povraćaj svoje imovine. Budući da nije osporeno da je novac došao u posed i delokrug tužene države, namećući takav "teret dokazivanja" država ima i obavezu da učestvuje u delotvornoj i intenzivnoj istrazi. Moglo bi da se tvrdi da je Oblasni sud vršio istragu, ali taj sud je imao na raspolaganju samo dokumenta i jednog svedoka. Čini se da je očigledno da nije izvršen nikakav pregled državnih arhiva ili sefova. Pored ovoga, da li je stvarno isključena mogućnost da je zbirka novca našla sebi mesto u nekoj zbirci odgovarajućeg muzeja? Sumnjam da je istraga Oblasnog suda opravdala donošenje zaključka da je tužena država u okviru svoje obaveze u pogledu "tereta dokazivanja" učinila sve u njenoj moći da pokaže da novac stvarno nije bilo moguće naći. Naravno, ne postoji nikakva opšta odgovornost države po zakonu za pokretnu imovinu, ali postoji bar proceduralni uslov nerazdvojiv od člana 1 Protokola br. 1 koji država mora da ispuni. Moje je mišljenje da sudovi tužene države nisu u potpunosti poštovali pomenute proceduralne uslove.

IZDVOJENO MIŠLJENJE SUDIJE STRAŽNICKE

Žalim što ne mogu da se saglasim sa zaključkom većine da nije postojala povreda člana 1 Protokola br. 1.

Po mom mišljenju podnosilac predstavke u ovom slučaju jeste imao "legitimno očekivanje" da će njegov zahtev za povraćajem imovine biti zadovoljen, iz sledećih razloga.

1. Zakonski propisi o restituciji su usvojeni s jasnim ciljem da se isprave nepravde učinjene tokom perioda između 25. februara 1948. i 1. januara 1990. godine (u daljem tekstu: "relevantni period"). To se vidi iz svrhe Zakona o sudskoj rehabilitaciji od 1990. godine: "...omogućavanje ukidanja kazni izrečenih u vezi s krivičnim delima za koja je takvo kažnjavanje nespojivo s načelima demokratskog društva koja poštuju politička prava i slobode garantovane Ustavom i međunarodnim pravnim instrumentima, ... obezbeđenje društvene rehabilitacije i odgovarajuće naknade štete za lica koja su osuđena (po ovom osnovu)..". Nakon toga, 1991. godine, usvojen je Zakon o vansudskoj rehabilitaciji s ciljem da ublaži "posledice određenih kršenja imovinskih prava kao i drugih prava do kojih je došlo u relevantnom periodu". Ovim zakonom propisani su i uslovi za podnošenje zahteva za povraćaj imovine na osnovu poništenja presuda kojima su određene zatvorske kazne i konfiskacija imovine, kao i način i obim naknade štete u vezi s takvim zahtevima.

Cilj tih propisa, da se "zadovolje restiticioni zahtevi uglavnom u obliku povraćaja pokretne i nepokretne imovine in natura ili u obliku novčane nadoknade" takođe je izražen sasvim jasno u pripremnim radovima za pomenute zakone o restituciji. Ukoliko povraćaj imovine nije bio moguć ili relevantna dokumentacija nije bila raspoloživa ili je bila uništena, propisi su predviđali naknadu štete u vidu novčane sume. Nije bila isključena ni mogućnost podnošenja zahteva za naknadu štete po Zakonu o odgovornosti države od 1969. godine (vidi <http://www.psp.cz/>).

Zakoni o restituciji su povezani u definisanju važnih načela ponovnog vođenja demokratskih vrednosti u bivšoj Čehoslovačkoj, uključujući vladavinu prava i pravnu zaštitu privatne imovine. Načelo vladavine prava je jedno od temeljnih načela demokratskog društva i nerazdvojivo od svih odredaba Konvencije. Ono pretpostavlja, između ostalog, da je domaće pravo dostupno, predvidivo u pogledu dejstva i precizno kako bi se obezbedila pravna sigurnost za sve učesnike. Mada tumačenje i primena domaćih propisa nije glavni zadatak Suda, svakako da je on pozvan da proverava da li je način na koji se domaće pravo tumači i primenjuje saglasan s Konvencijom.

Relevantne odredbe Zakona o vansudskoj rehabilitaciji kojima su propisani uslovi restitucije imovine licima koja na to imaju pravo (čl. 5) nisu dovoljno jasne i precizne u pogledu pokretne imovine.

Treba dakle ispitati da li su tumačenje i primena tih odredaba od strane domaćih sudova bili u saglasnosti s početnim ciljem zakonodavnog tela da se domaći državljani sa stalnim boravkom ne izuzmu iz mogućnosti restitucije.

Moje je mišljenje da je suprotno svrsi zakona o restituciji da se, s jedne strane, proglasi postojanje pravnog leka u pogledu kršenja zakona koji su se dogodili u relevantnom periodu, a s druge da se eliminiše legitiman interes potražilaca tako što se oni operete zahtevima koje je nemoguće ispuniti.

2. Imajući u vidu svrhu zakona o restituciji i definiciju lica koje ima pravo na imovinu sadržanu u članu 3 i članu 19 Zakona o vansudskoj rehabilitaciji, ovaj slučaj se jasno razlikuje od prethodnih restitucionih predmeta *Brežny v. Slovakia*, (br. 23131/93, odluka Komisije od 4. marta 1996, *Decisions and Reports (DR) 85*), *Malhous v. the Czech Republic* ((decision) br. 33071/96, ECHR 2000-XII); *Gratzinger and Gratzingerova v. the Czech Republic* ((decision) br. 39794/98, ECHR 2002-VII); i *Jantner v Slovakia* ((decision) br. 39050/97, 4. marta 2003). Kao prvo, ti slučajevi su se ticali nepokretne imovine. Drugo, u tim slučajevima su potražioc i očigledno i od samog početka bili izvan pravne definicije lica koja su imala pravo na imovinu, ili je pak osporena imovina bila isključena iz okvira zakona o restituciji. Treće, u tim slučajevima je poštovanje zakonskih uslova za restituciju (tj. državljanstvo i stalni boravak) zavisilo uglavnom od potražilaca, i oni su imali pravičnu priliku da ih se pridržavaju.

Međutim, u ovom slučaju je podnosilac predstavke očigledno posedovao status lica s pravom na imovinu prema pravnoj definiciji člana 3 Zakona o vansudskoj rehabilitaciji. Ovu činjenicu su i priznali domaći sudovi svih stepena.

Moje je mišljenje da je podnosilac takođe ispunio ostale uslove za povraćaj oduzetog novca predviđene članom 5 i članom 19 Zakona o vansudskoj rehabilitaciji.

Podnosilac predstavke je zasnovao zahtev za povraćaj na presudi Vrhovnog suda iz 1992. godine kojom je njegov otac u potpunosti rehabilitovan a kojom je takođe poništena presuda o konfiskaciji kovanog novca.

Pravno dejstvo rehabilitacije po Zakonu o sudskoj rehabilitaciji je vraćanje rehabilitovanih lica u njihovo pređašnje stanje. U slučajevima kada je oduzeta imovina, to znači vraćanje rehabilitovanom licu statusa vlasnika, koji tada potražuje restituciju te imovine.

U ovom slučaju, po Zakonu o vansudskoj rehabilitaciji podnosilac predstavke je zauzeo pravni status svoga oca; stekao je očevo pravo da mu se novac vrati. To je jedan od razloga zašto ne mogu da se saglasim s mišljenjem većine kolega da zakoni o rehabilitaciji i status podnosioca kao lica koje je imalo pravo Zakonu o

vansudskoj rehabilitaciji nisu bili dovoljni da stvore za njega legitimno očekivanje da će se njegov zahtev zadovoljiti. Zahtev je ipak prihvatio Okružni sud kao prvostepeni sud, i on nije bio lišen daljnjih mogućnosti da bude uspešan.

3. Ključno sporno pitanje je da li je podnosilac predstavke ispunio uslov da "pokaže gde se imovina nalazi". Ovaj uslov je pravno određen na opšti način, bez definisanja konkretnih vremenskih odrednica.

Prilikom odlučivanja o tome da li je podnosilac predstavke ispunio ovaj uslov, Oblasni sud, kao apelacioni sud, i Vrhovni sud, kao kasacioni sud, su zanemarili činjenicu da je on zahtev podneo 1992. godine i tražio da se vrati novac oduzet 1958. godine i da je bio u posebnoj činjeničnoj poziciji da nije imao nikakve podatke o tome šta se s novcem dogodilo nakon konfiskacije.

Podnosilac predstavke je kao dokaz podneo dokumenta koja pokazuju da je novac prenet u prostorije Oblasne uprave Javne bezbednosti MUP u Bratislavi. Takođe je podneo detaljan spisak novca koji su potpisala dva službenika pomenute ustanove kao i veštak koji je precizno identifikovao komade metalnog novca i njihovu numizmatičku vrednost. Više je nego jasno da podnosilac predstavke nije imao nikakav pristup prostorijama MUP kako bi tražio novac. On dakle nije mogao da bude odgovoran za dalje kretanje tog novca. Slično tome, kao i u predmetu Vasilescu v. Romania (presuda od 22. maja 1998. godine, Reports of Judgments and Decisions 1998-III), novac je dugo ostao u isključivoj nadležnosti organa javne vlasti koji je bio odgovoran za njegovo držanje. Sve do odluka Oblasnog suda i Vrhovnog suda 1997. i 1998. godine, podnosilac predstavke je mogao da legitimno očekuje da je novac deponovan u nekoj državnoj ustanovi.

Domaći sudovi su prihvatili status podnosioca predstavke kao lica koje je imalo pravo na restituciju kao i da su priznali da su njegove mogućnosti da pronađe novac ograničene. Međutim, prilikom odlučivanja i Oblasni i Vrhovni sud su strogo tumačili relevantne zakone, uz mnogo formalizma, i odbacili tužbu iz razloga što podnosilac predstavke nije bio ispunio zakonski uslov da "pokaže gde se dotična pokretna imovina nalazi". Ta dva suda su povezala neispunjavanje ovog uslova i trenutak stupanja na snagu Zakona o vansudskoj rehabilitaciji i iznela stav da samo pokretna imovina koja je mogla da se pojedinačno identifikuje bila podložna restituciji. Oblasni sud i Vrhovni sud su tako preinačili prvostepenu presudu koja je bila u korist podnosioca i u kojoj je Okružni sud, između ostalog, naveo i sledeće: "Insistiranjem da pokaže da se novac nalazi na poslednjem poznatom mestu, sud bi tužiocu nametnuo teret dokazivanja koji on praktično nikako ne bi mogao da ispuni. Nasuprot tome ... MUP niti je pokazao da je bivša Oblasna uprava Javne bezbednosti u Bratislavi predala novac drugom organu niti je predložio izvođenje takvih dokaza.."

Moje je mišljenje da je Okružni sud ispravno zaključio da je činjenica da je podnosilac predstavke pokazao organ državne vlasti kod koga je novac bio deponovan u trenutku konfiskacije u posebnim okolnostima ovog slučaja bila dovoljna da se smatra da je on ispunio osporeni zakonski uslov.

Pored toga, Oblasni sud je našao da službeni postupak postupanja s konfiskovanom imovinom nije bio poštovan i da je iz razloga koji su se mogli pripisati javnoj vlasti podnosiocu nije bilo moguće da pronađe imovinu nakon što je deponovana u MUP. Podnosilac je dakle bio lišen bilo kakve mogućnosti da ispuni pomenuti zakonski uslov.

4. Trebalo bi takođe primetiti da je u sudskom postupku u Slovačkoj podnosilac predstavke prvo tražio povraćaj očevog novca. Kao alternativu je tražio naknadu štete prema Zakonu o odgovornosti države i opštim odredbama Građanskog zakonika. Međutim, domaći sudovi su procesuirali i na kraju odbacili tužbu samo po zakonima o restituciji. Ovi zakoni nisu predviđali nikakve alternativne oblike naknade štete u vezi s pokretnom imovinom koju je oduzela država a čija restitucija in natura nije bila moguća. Znači da nakon preinačenja presude Okružnog suda Oblasni sud nije uzeo u obzir alternativan zahtev za naknadu štete podnosioca predstavke po Zakonu o odgovornosti države kojim je predviđena mogućnost naknade štete u slučajevima nezakonitog postupanja države, niti je Oblasni sud odlučivao po alternativnom zahtevu o naknadi štete podnosioca po opštim odredbama Građanskog zakonika o neopravdanom bogaćenju. Posledica je bila da on nije dobio nikakvu naknadu štete. Ovo pokreće pitanje ne samo o stvarnom dejstvu zakona o restituciji u pogledu pokretne imovine već i dodatno pitanje u vezi sa članom 1 Protokola br. 1 utoliko što se "potpuno odsustvo naknade štete može smatrati opravdanim samo u izuzetnim slučajevima" (vidi predmet *The Holy Monasteries v. Greece*, presuda od 9. decembra 1994. godine, Serija A br. 301-A, str. 35, st. 71).

5. U ovom slučaju je glavno pitanje da li se zahtev podnosioca predstavke svodio na "imovinu" u smislu prakse Suda i da li bi podnosilac mogao da ima bilo kakvo "legitimno očekivanje" da će ostvariti svoje potraživanje.

Ne mogu da se složim sa zaključkom većine iz stava 53 presude u ovom slučaju da nijedan konkretan imovinski interes podnosioca predstavke nije trpeo štetu od njegovog oslanjanja na određeni pravni akt i da se dakle ne bi moglo reći da je on imao "legitimno očekivanje" kako je definisano doslednom praksom Suda. Pojam imovine u sudskoj praksi je proširen na potraživanja dobara koje se ne svode na vlasništvo (pravo obezbeđenja in rem u predmetu *Gasus Dossier-und F, rdertechnik*

GmbH v. the Netherlands, presuda od 23. februara 1995. godine, Serija A br. 306-B), kao i na građanske tužbe o kojima još nije odlučeno (vidi predmet Pressos Compania Naviera S. A. and Others v. Belgium, presuda od 20. novembra 1995. godine, Serija A br. 332; Pressos Compania Naviera S. A. and Others v. Belgium (GC), br. 31443/96, ECHR 2004-V).

Moje je mišljenje da je podnosilac predstavke imao zakonsko pravo na povraćaj oduzete imovine na osnovu presude Vrhovnog suda kojom je rehabilitovan njegov otac. Tom presudom je u dovoljnoj meri ustanovljen konkretan imovinski interes koje je proizilazio iz povraćaja imovinskog prava oca podnosioca predstavke na oduzet novac. Podnosilac predstavke je zasnovao svoj zahtev za povraćaj na zakonima o restituciji i u dovoljnoj meri ih potkrepio dokumentima koji su bili dostupni. Imajući u vidu cilj i svrhu zakona o restituciji, on je imao pravo da veruje da je bio ispunio sve potrebne zakonske uslove. Nije mogao da predvidi meru u kojoj će Oblasni i Vrhovni sud prebaciti teret dokazivanja na njega u postupku.

Podnosilac predstavke je dakle imao "legitimno očekivanje", u smislu sudske prakse Suda, da će njegovo potraživanje biti zadovoljeno. Odbacivanje zahteva se svelo na ometanje njegovih prava zajamčenih članom 1 Protokola br. 1. Ovo ometanje niti je bilo neophodno niti je zadovoljilo zahteve srazmernosti.

6. Ovaj Sud je često naglašavao da je nastojanje da se postigne pravična ravnoteža odraženo u strukturi člana 1 Protokola br. 1 u celini (vidi predmet Sporrang and Linnroth v. Sweden, presuda od 23. septembra 1982, Serija A br. 52, str. 26, st. 69) i da potrebna ravnoteža neće biti ustanovljena ukoliko bi dotično lice moralo da snosi pojedinačan i preteran teret (vidi predmet James and Others v. the United Kingdom, presuda od 21. februara 1986, Serija A br. 98, str. 34, st. 50; gore citirani predmet The Holy Monasteries, str.47, st.71).

Sporno je da li bi u ovom slučaju teret dokazivanja mogao da se postavi na podnosioca, koji se ispravno bio oslonio na zakonsku odgovornost državnog organa kod koga je deponovan oduzeti novac. Mada su domaći sudovi pokušali da pronađu dokaze o kretanju novca u oblasti nadležnosti države, još uvek sumnjam da je MUP preduzeo odgovarajuće i dovoljne korake u smislu Konvencije da se novac pronađe.

Ovaj slučaj se očigledno tiče kako javnih tako i pojedinačnih interesa, a čini se da su i jedni i drugi legitimni. Međutim, smatram da ne postoji način da se postigne pravična ravnoteža između istih ako je uslove za restitucije nemoguće ispuniti, bilo kao posledica načina kako ih je definisalo zakonodavno telo ili načina na koji su ih tumačili i primenili domaći sudovi.

7. Primena relevantnih odredaba zakona o restituciji od strane domaćih sudova pokazuje kako je država procenila suprotstavljene interese. Čak i ako prihvatimo da država u ovom slučaju ima široko polje slobodne procene, neophodnost održanja pravične ravnoteže znači da unapređivanje javnog interesa ne sme da nametne preteran teret na restitucione potražioce.

Strogi zahtevi domaćih sudova da podnosilac predstavke pokaže mesto gde se novac nalazio u vreme stupanja na snagu Zakona o vansudskoj rehabilitaciji predstavljaju formalizam i preterivanje. Suprotni su cilju i svrsi zakona o rehabilitaciji i podnosiocu su nametnuli pojedinačan i nepremostiv pa time i nesrazmeran teret dokazivanja, čija je posledica bila odbacivanje njegovog zahteva, čak i bez odlučivanja o alternativnom zahtevu podnosioca predstavke za naknadu štete po Zakonu o odgovornosti države.

Znači da u ovom slučaju cilj i svrha zakona o restituciji nisu postignuti. Nasuprot tome, podnosilac je bio žrtva novih povreda - poniženja koje je pretrpeo zbog neopravdanog osujećenja legitimnog nadanja, kao i psihičkog bola prouzrokovanih suđenjima i konačnim odbacivanjem njegovog potraživanja.

Na osnovu nekoliko presuda koje je podnela Država nakon rasprave pred Velikim većem nije moguće ustanoviti nikakvu doslednost sudske prakse domaćih sudova u sličnim predmetima. U nekim od tih slučajeva je pokretna imovina koja je bila popisana u državnim kulturnim ustanovama kao što su muzeji, galerije i biblioteke vraćena potražiocima, uglavnom na osnovu ugovora o povraćaju koji su sklapali potražioc i dotične ustanove. Čini se da sudovi nisu uvek insistirali na uslovu da predmeti moraju da se pojedinačno identifikuju, kao u ovom slučaju. Trebalo bi takođe napomenuti da se ovaj slučaj unekoliko razlikuje od predmeta pomenutog u stavu 24 presude (vidi "Relevantna Š...Ć domaća praksa"). U tom predmetu potražioc nisu identifikovali državnu ustanovu u koju je sporna imovina prenet, način prenosa ili čak i samu imovinu.

U sudskoj praksi ovog Suda od 2000. godine može da se primeti tendencija da se primena domaćeg prava podvrgne nadzornom preispitivanju Suda. Što se tiče osnovne uloge domaćih vlasti da rešavaju probleme tumačenja domaćih zakonskih propisa, Sud je primetio da preterano formalističko i strogo tumačenje ne može da bude u saglasnosti s načelima Konvencije (vidi predmet *Platakou v. Greece*, br. 38460/97, st. 43, ECHR 2001-I; *Jokela v. Finland*, br. 28856/95, st. 65, ECHR 2002-IV; i *Břleš and Others v. the Czech Republic*, br. 47273/99, st. 51 i 60, ECHR 2002-IX).

Imajući u vidu sve što je ovde rečeno, moje je mišljenje da ometanje prava podnosioca predstavke zajamčenih članom 1 Protokola br. 1 nije ostvarilo pravičnu ravnotežu između zahteva opšteg interesa i zahteva zaštite njegovih pojedinačnih temeljnih prava.

**Zahvaljujemo Kancelariji Saveta Evrope u Beogradu na ustupanju
prevoda presuda Evropskog suda za ljudska prava za potrebe ove baze
Prevod preuzet iz knjige "ODABRANE presude II" / Evropski sud za
ljudska prava; (urednik Vladan Joksimović; prevod Danica Kraljević,
Predrag Sibinović ; stručna redakcija prevoda Tatjana Papić). - Beograd:
Savet Evrope, Kancelarija u Beogradu, 2006 (Beograd: Dosije). ISBN 86-
84437-27-6
CIP - Katalogizacija u publikaciji Narodna biblioteka Srbije, Beograd
347.951:341.645(4)**